

MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

PROGRAM NAUKI

(TYMCZASOWY)

W PAŃSTWOWYM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCYM
Z POLSKIM JĘZYKIEM NAUCZANIA

HISTORIA

*Podr.
1933*

1937

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO
KSIĄŻEK SZKOLNYCH WE LWOWIE

J. Kozłowska.

2588

MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

PROGRAM NAUKI

(TYMCZASOWY)

W PAŃSTWOWYM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCYM
Z POLSKIM JĘZYKIEM NAUCZANIA

HISTORIA

P 1933

1937

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO
KSIĄŻEK SZKOLNYCH WE LWOWIE

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0073783

ODRITO W DRUKARNI
B. POŁONIECKIEGO WE LWOWIE

Centralna Biblioteka Pedagogiczna
Kuratorium Okręgu Szkolnego Wrocławskiego
we Wrocławiu

KP

1933

kr. inw.

HISTORIA

Wydział humanistyczny i klasyczny

CELE NAUCZANIA

1. Zdobyć określonego ramami zagadnień zasobu wiedzy z historii Polski i historii powszechnej ze szczególnym uwzględnieniem udziału Polski w tworzeniu dziejów i kultury europejskiej.
2. Uświadomienie i zrozumienie ciągłości zjawisk historycznych oraz współzależności różnych dziedzin kultury.
3. Zrozumienie historycznych podstaw współczesnego życia ludzkiego.
4. Zrozumienie czynników wpływających na rozwój narodów i państw, zwłaszcza Polski, oraz uświadomienie roli jednostki w procesie dziejowym; w związku z tym przygotowywanie do odpowiedzialnego i twórczego udziału w życiu własnego państwa i narodu.

KLASA I

(4 godziny tygodniowo)

A. HISTORIA POWSZECHNA

I

1. Dzieje polityczne starożytnej Grecji i Rzymu.

(Rozbicie Grecji na państwa-miasta. Ekspansja polityczno-gospodarcza Greków. Starcie z monarchią perską i dążenie do zjednoczenia politycznego. Walka Aten ze Spartą o hegemonię. Zjednoczenie Greków przez Macedonię. Monarchia Aleksandra Wielkiego i jej rozkład.

Początki Rzymu. Jednoczenie Italii, walki z Kartaginą i początki imperializmu rzymskiego. Opanowanie polityczne i gospodarcze basenu morza Śródziemnego. Przemiany i walki społeczne w Rzymie. Najważniejsze przeobrażenia ustrojowe. Podział cesarstwa i upadek cesarstwa zachodniego.)

II

2. Państwo-miasto antyku klasycznego.

(Grody achajskie. Ewolucja armii państw greckich; falanga spartańska. Ustrój Sparty. Rozwój demokracji ateńskiej ze szczególnym uwzględnieniem stanowiska prawnego i roli historycznej obywatela w greckiej polis, na tle wewnętrznych dziejów Aten.)

3. Formy życia społeczno-gospodarczego w starożytnej Grecji.

(Gospodarka pierwotna na terenie Grecji archaicznej. Powstanie miast, rzemiosło i handel, rozwój żeglugi, kolonizacja miast greckich. Kryzys gospodarczy w epoce rozkwitu kolonizacji greckiej, ekspansja handlowa (na przykładzie Aten), rozwój importu, kwestia agrarna w Grecji. Powstawanie form gospodarki kapi-

talistycznej. Element pracy w gospodarce antycznej — praca ludzi wolnych i niewolników.)

4. Ustrój Rzymu w rozwoju historycznym.

(Imperium magistratury i jej rozwój, rola zgromadzeń ludowych, senat. Stopniowy rozwój uprawnień plebejuszy rzymskich; trybunat ludowy. Ewolucja armii rzymskiej. Łączność przeobrażeń ustrojowych z ekspansją polityczną. Rzym jako państwo-miasto i państwo rzymskie jako Imperium populi Romani. Pryncypat. Administracja prowincjonalna. Reforma Dioklecjana.)

5. Formy życia społeczno-gospodarczego w starożytnym Rzymie.

(Gospodarka pierwotna w Italii, rozwój rzemiosła i handlu. Łączność zagadnień gospodarczych z życiem politycznym Rzymu. Kwestia agrarna. Powstawanie gospodarki kapitalistycznej; rola prowincji rzymskich w dziejach gospodarki italskiej. Latyfundia italskie i prowincjonalne. Element pracy: praca ludzi wolnych i niewolników. Niewolnictwo w gospodarce latyfundiальной; kolonat. Formy gospodarki „światowej“ w epoce imperium rzymskiego. Rola kapitału w gospodarce świata śródziemnomorskiego epoki rzymskiej; publikanie, przedsiębiorstwa rzymskie na prowincjach. Kryzys gospodarczy w epoce cesarstwa rzymskiego. Państwo jako regulator życia gospodarczego.)

6. Kultura umysłowa i artystyczna świata antycznego w jej najważniejszych przejawach.

(Zaczątki nauki i filozofii, rozwój myśli filozoficznej w najogólniejszych zarysach, rozwój nauk ścisłych. Sztuka grecka w jej szczytowych momentach. Hellenizm. Wpływ kultury greckiej na Rzym. Charakterystyczne cechy kultury rzymskiej: umysłowej i artystycznej. Romanizacja prowincji.)

III

7. O g ó l n y z a r y s d z i e j ó w ś r e d n i o - w i e c z a .

(Wpływ chrześcijaństwa na dzieje polityczne, gospodarcze i kulturalne Europy średniowiecznej. Dążenia uniwersalistyczne papieża w wiekach średnich.

Nowe ludy i państwa w Europie. Uniwersalizm świecki. Zatarg między papieżem a cesarstwem. Krucjaty i potęga świeckiego papieża w XII i XIII w. Zanik dążeń uniwersalistycznych.

Feodalizm i osłabienie władzy królewskiej. Rycerstwo. Wzrost i uniezależnianie się miast. Średniowieczna monarchia stanowa. Wzmocnienie władzy królewskiej we Francji w XII i XIII wieku. Początki parlamentu angielskiego. Tworzenie się państw dynastycznych i narodowych.)

IV

8. C h r y s t i a n i z a c j a E u r o p y i t w o r z e n i e s i ę k u l t u r y c h r z e ś c i a ń s k i e j .

(Początki chrześcijaństwa i organizacji kościelnej. Stosunek chrześcijaństwa do kultury antycznej; misje i klasztory, chrystianizacja ludów germańskich i sło-

wiańskich. Kościół wschodni i zachodni. Życie religijne i kultura rycerska. Szkoły. Scholastyka. Gotyk.)

9. W z a j e m n e p r z e n i k a n i e f o r m p o l i t y c z n y c h r z y m s k i c h i g e r m a ń s k i c h .

(Upadek zachodniego cesarstwa rzymskiego. Nowe państwa, kultura i prawa ludów germańskich, wpływ cywilizacji rzymskiej na zdobywców; państwo Karola Wielkiego, jego organizacja. Wznowienie cesarstwa. Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego. Strona polityczna ustroju feodalnego. Renesans prawa rzymskiego i jego wpływ na stosunki polityczne.)

10. U n i w e r s a l i z m ś w i e c k i i k o ś c i e l n y w ś r e d n i o w i e c z u .

(Rola i znaczenie papieża we wczesnym średniowieczu; dążenia uniwersalistyczne. Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego i jego tendencje uniwersalistyczne. Sprawa reformy kościoła. Pojęcia polityczne wieków średnich. Krucjaty, ich wpływ na dzieje Europy. Zanik uniwersalistycznych dążeń politycznych papieża w XV w. i osłabienie roli Cesarstwa. Początek i rozwój kultur narodowych.)

11. U s t r ó j p a ń s t w ś r e d n i o w i e c z n y c h n a Z a c h o d z i e E u r o p y .

(Okres kształtowania się nowych państw na terenach zachodniego Cesarstwa Rzymskiego. Stosunki polityczne i gospodarcze w państwach zachodnich w IX i X w. Feodalizm francuski, niemiecki i angielski. Osłabienie władzy królewskiej. Rozkład form feodalnych. Średniowieczna monarchia stanowa; rycerstwo i miasta.

Państwo sycylijskie Fryderyka II. Początki parlamentaryzmu w Anglii; Wielka Karta Wolności. Przekształcenia ustrojowe we Francji w XII i XIII wieku.)

12. Średniowieczne formy życia gospodarczo-społecznego.

(Zanik dawnych form antycznych, życie społeczno-gospodarcze nowych ludów. Gospodarka rolna; obowiązki chłopca wobec pana na tle ogólnych stosunków politycznych. Powstawanie miast i ich rozkwit; cechy i ich rola; organizacja i formy handlu, gospodarka pieniężna. Rola społeczno-polityczna miast; walka o prawa. Wpływ krucjat na życie gospodarcze Europy.)

13. Cesarstwo bizantyńskie i jego upadek.

(Cesarstwo wschodnio-rzymskie i jego przeobrażenie w cesarstwo bizantyńskie; absolutyzm władzy cesarskiej, kultura bizantyńska. Państwo teokratyczne Arabów; podboje i kultura. Rozwój islamu i jego napór na świat chrześcijański. Krucjaty. Powolny upadek cesarstwa bizantyńskiego.)

V

14. Antagonizmy dynastyczne i religijne czasów nowożytnych jako podstawa układu stosunków międzynarodowych.

(Polityka dynastyczna państw wieku XV, rywalizacja i walki, zasada równowagi. Rywalizacja habsbursko-francuska; wewnętrzne wojny religijne i ich zwią-

zek z zagadnieniami polityki międzynarodowej. Upadek międzynarodowego znaczenia Rzeszy.)

15. Międzypaństwowe antagonizmy gospodarczo-kolonialne (XV—XVII w.).

(Wielkie odkrycia geograficzne i ich wpływ na rozwój stosunków politycznych; polityka światowa. Państwa kolonialne i system gospodarki kolonialnej. Rywalizacja hiszpańsko-angielska i początek potęgi kolonialnej Anglii. Holandia. Kolonie francuskie. Wpływ zagadnień kolonialnych na międzynarodowe stosunki polityczne i gospodarcze Europy.)

VI

16. Przekształcanie się średniowiecznych form organizacji państwowej na nowożytnie.

(Parlament angielski w XIV—XVI w., rewolucje angielskie i początki rządów parlamentarnych. Przedstawicielstwa stanowe w państwach europejskich. Tworzenie się narodowego państwa francuskiego: Filip Piękny, państwo Ludwika XI. Richelieu i monarchia Ludwika XIV. Początki i rozwój absolutyzmu.)

17. Nowożytnie formy gospodarki na tle przemian politycznych (w XV—XVII wieku).

(Gospodarka średniowieczna i jej przeobrażenia w poszczególnych państwach w związku z odkryciami geograficznymi. Polityka kolonialna. Kolonie jako podstawa potęgi gospodarczej i politycznej państw. Wzrost handlu światowego i jego formy; gospodarka pienięż-

na, rozwój rzemiosła, manufaktury, postęp w gospodarce rolnej. Sprawa włościańska. Merkantylizm.)

VII

18. Momenty przełomowe w rozwoju nowożytnej kultury europejskiej.

(Nawrót do antyku, humanizm, renesans w sztuce, rozwój nauk doświadczalnych, odkrycia geograficzne, reformacja i kontrreformacja, racjonalizm.)

19. Rozwój siły militarnej i ewolucja sztuki wojennej w czasach nowożytnych w związku z przeobrażeniami gospodarczymi, społecznymi i politycznymi.

(Rozwój wojskowości na tle państwa nowożytnego. Wpływ rzymski na rozwój sztuki wojennej. Przeobrażenia wywołane wprowadzeniem broni palnej. Wilhelm Orański i jego reforma. Brygada niderlandzka. Gustaw Adolf i jego reforma wojskowa. Wojsko Ludwika XIV. Louvois i jego reforma. Rozwój fortyfikacji. Rozwój liczebny wojska. Wojsko jako narzędzie polityki.)

B. HISTORIA POLSKI

I

20. Prehistoria ziem polskich.

(Człowiek przedhistoryczny na ziemiach polskich; wykopaliska. Słowianie, ich rozmieszczenie, ustrój, kultura.)

II

21. Rozwój terytorialny państwa polskiego od X do XVII w.

(Plemiona polskie i ich rozmieszczenie. Ekspansja terytorialna Polski na zachód i północ, walki o Ruś Czerwoną. Straty terytorialne w okresie rozbitcia dzielnicowego, granice Polski zjednoczonej przez Łokietka. Walki o ujście Wisły, ekspansja pokojowa na wschód, dążenie do morza Czarnego. Kwestia Mazowska, ziemie lenne. Kształtowanie się granicy wschodniej, sprawa kresów południowo-wschodnich.)

III

22. Jednoczenie i umacnianie państwa polskiego (X—XV w.).

(Czynniki jednoczące plemiona polskie. Organizacja państwowa za Piastów i pierwszych Jagiellonów, jej załamania i odrodzenie. Rozwój poczucia niezależności politycznej i odrębności narodowej. Organizowanie się społeczeństwa, prawodawstwo. Rola dynastii i wielkich władców. Wielkie koncepcje polityczne i ich realizacja.)

23. Rola i znaczenie chrześcijaństwa i kościoła w kształtowaniu życia politycznego i kulturalnego Polski (X—XV w.).

(Kultura łacińska w Polsce. Organizacja kościoła i jego wpływ na organizację i jednoczenie państwa oraz na przekształcenia społeczne; zakony i ich działalność. Reforma kościoła w Polsce, stosunki z papieżem na

tle stosunków politycznych z sąsiadami. Walka z niemiecką. Misyjna działalność Polski i jej związek z wielkimi koncepcjami politycznymi.)

24. Wielcy budowniczy państwa polskiego (X—XV w.).

(Rola i działalność wielkich władców jako twórców potężnej i jednolitej Polski. Bolesław Chrobry, Kazimierz Wielki, Władysław Jagiełło.)

IV

25. Różnicowanie się warstw i wytworzenie społeczeństwa stanowego (X—XVII w.).

(Pierwotny ustrój społeczny w Polsce i jego powolny rozkład; rozwój warstwy rycerskiej, włościańskiej i mieszczańskiej. Duchowieństwo. Przywileje jako podstawa różnicowania społecznego.)

26. Rozwój form gospodarki rolnej jako podstawy życia gospodarczego Polski (X—XVII).

(Pierwotna gospodarka w państwie polskim. Gospodarka rolna jako podstawa życia ekonomicznego Polski i jej związek z zagadnieniami społecznymi; pierwotne gospodarstwo wiejskie, gospodarka czynszowa, gospodarka folwarczna, rozwój techniki rolnej. Związek form gospodarki rolnej ze sprawami politycznymi.)

27. Powstanie, rozwój i upadek miast w dawnej Polsce (X—XVII w.).

(Najstarsze szlaki handlowe w Polsce. Podgrodzia. Kolonizacja miejska, organizacja wewnętrzna miast,

miasta jako ośrodki handlu i rzemiosła. Rozwój gospodarki pieniężnej. Zależność rozwoju miast od położenia politycznego Polski i granic. Wpływ mieszczaństwa na życie polityczne oraz stosunki z pozostałymi warstwami ludności. Wpływ odkryć geograficznych na stosunki gospodarcze Polski. Zastój i początek upadku miast w związku z ogólną sytuacją Polski.)

V

28. Przewaga polityczna, społeczna i gospodarcza szlachty (XV—XVII w.).

(Krystalizacja warstwy szlacheckiej, przywileje, sejmi i sejmy, pospolite ruszenie. Stanowisko polityczne, społeczne i gospodarcze włościan i mieszczan i przyczyny ich upośledzenia. Wolna elekcja, złota wolność i osłabienie państwa.)

29. Najważniejsze ustawy konstytucyjne państwa polskiego i ich realizacja.

(Pakt koszycki, statuta niezawskie, 1496, Nihil novi, unia lubelska, 1573.)

30. Rząd i administracja państwa w Polsce (XV—XVII w.).

(Rola króla, jego stanowisko formalne i faktyczne. Urzędy centralne i prowincjonalne, zakres ich działalności, bezwład aparatu administracyjnego. Rola sejmików i sejmu. Stosunek szlachty do administracji państwowej. Skarb, wojsko.)

VI

31. Udział i rola Polski w politycznych zagadnieniach międzynarodowych (XV—XVII w.).

(Sobory. Polityka dynastyczna Jagiellonów. Polska a wojny religijne na Zachodzie. Imperium maris Baltici. Rola Polski w konflikcie francusko-habsburskim. Stosunki polsko-moskiewskie i polsko-tureckie.)

32. Rola Polski na wschodzie Europy.

(Polska a Ruś. Unie Polski z Litwą i ich echa w Europie zachodniej. Stosunki polsko-moskiewskie, polskie projekty polityczne wobec Moskwy i ich łączność z zagadnieniami międzynarodowymi. Kultura wschodnia na ziemiach polskich i kulturalna ekspansja Polski na wschód. Współżycie narodów w państwie polskim; stosunki wyznaniowe.)

33. Walka o Bałtyk.

(Dążenia i walki Piastów o utrzymanie Pomorza; drogi handlowe. Walki o Pomorze z Krzyżakami. Odzyskanie ujścia Wisły przez Polskę i znaczenie tego faktu dla życia gospodarczego i politycznego Polski. Dążenie do morza Czarnego. Związek spraw bałtyckich z zagadnieniami ogólnoeuropejskimi; starcie z Moskwą i Szwecją, polityka brandenbursko-pruska. Brak zrozumienia dla spraw morskich wśród szlachty. Rola Gdańska w życiu państwa polskiego. Flota polska. Osłabienie i upadek znaczenia Polski nad Bałtykiem.)

VII

34. Siła zbrojna państwa polskiego w rozwoju historycznym (X—XVII w.).

(Pierwotna siła zbrojna. Drużyna książęca. Tworzenie się i rozwój rycerstwa. Początki wojska zaciężnego. Rozwój kawalerii polskiej w XV—XVII wieku. Taktyka kawalerii polskiej i jej przewaga nad kawalerią zachodnią. Rozwój piechoty polskiej w XV—XVII wieku (zaciężna, wybraniecka i dymowa) i jej sposób walki. Początki i rozwój artylerii. Instytucja hetmaństwa. Wielcy wodzowie i ich najważniejsze zwycięstwa: Batory (Połock, Wielkie Łuki), Chodkiewicz (Kircholm), Żółkiewski (Kłuszyn), Sobieski (Wiedeń). Zarodki przyszłych niepowodzeń i ich geneza społeczno-polityczna.)

35. Wojny Bolesława Chrobrego i Bolesława Krzywoustego. Walki polsko krzyżackie.

(Wojskowość polska za Bolesława Chrobrego; ustrój grodowy. Bolesław Chrobry jako wódz: wyprawa czeska, wojny z cesarzem i wyprawa Kijowska.

Walki Bolesława Krzywoustego z Pomorzanami i Niemcami. Cechy charakterystyczne ówczesnej taktyki polskiej. Ogólna charakterystyka stosunków polsko-krzyżackich. Płowce. Kampania i bitwa grunwaldzka. Wojna 13-letnia i zaniechanie prowadzenia wojny przy pomocy pospolitego ruszenia.)

36. Organizacja obrony państwa w XVI i XVII wieku.

(Ustrój i organizacja pospolitego ruszenia. Próby wprowadzenia wojska stałego; obrona potoczna i kwarta. Stefan Batory jako organizator wojska. Kozaczyzna: grodowa i rejestrowa. Obrona tzw. szlaków tatarskich. Rozwój wojska zaciężnego. Wojsko powiatowe. Piechota dymowa. Łączenie się w wojsku komputowym wojska kwarcianego z zaciąganiem na wypadek wojny. Reforma wojskowa Władysława IV. Siła zbrojna Polski za Jana Sobieskiego.)

VIII

37. Stosunki kulturalne Polski z Zachodem (X—XVII w.).

(Polska na granicy wpływów wschodnich i zachodnich. Wpływ kultury romańskiej. Rola cudzoziemców na dworze Piastów. Wpływy niemieckie i węgierskie. Wyjazdy na uniwersytety zagraniczne. Rozwój drukarni. Humanizm i rola antyku w Polsce. Wpływ ruchów religijnych na stosunki kulturalne. Wkład polski do kultury ogólnoeuropejskiej.)

38. Szkolnictwo w Polsce i jego rola (XV—XVII w.).

(Pierwsze przejawy kultury umysłowej w Polsce. Szkolnictwo. Uniwersytet krakowski i jego znaczenie w różnych dziedzinach życia. Szkoły wyższe. Zakony i ich działalność oświatowa.)

39. Kultura artystyczna w Polsce w najcharakterystyczniejszych przejawach (XIV—XVII w.).

(Sztuka i budownictwo średniowieczne w Polsce, go-

tyk, wpływy renesansowe. Dwory — opiekunami sztuki. Barok w Polsce.)

40. Podstawy kultury polskiej.

(Pierwiastki słowiańskie i wpływ kultury romańskiej. Asymilacja i przetwarzanie wpływów obcych. Czynniki kształtujące psychikę Polaka: walki w obronie wiary i tworzenie się typu rycerza-chrześcijanina, rola humanizmu, sprawy religijne, ustrój gospodarczo-społeczny, położenie między Wschodem a Zachodem. Kultura społeczeństwa szlacheckiego. Przewaga elementu rolniczego i jego wpływ na rozwój kultury polskiej. Miasta, ich rola i udział w tworzeniu kultury polskiej.)

IX

41. Podstawy mocarstwowego rozwoju potęgi Państwa Polskiego (na podstawie przerobionego poprzednio materiału historycznego).

(Położenie geograficzne. Terytorium, ludność, ustrój polityczny i organizacja państwowa, siła zbrojna, polityka zagraniczna, kultura i stan umysłowy szlachty, gospodarka i zagadnienia społeczne.)

KLASA II

(4 godziny tygodniowo)

A. HISTORIA POWSZECHNA

I

42. Układ sił politycznych w Europie od połowy XVII w. do końca XVIII w.

(Przewaga Francji w sprawach międzynarodowych, koalicje antyfrancuskie, wojna o sukcesję hiszpańską. Potęga Habsburgów. Rola Polski we współzawodnictwie mocarstw w XVII w. Upadek Turcji po 1683 r. Wojna północna, wzrost Prus i Rosji, upadek znaczenia Szwecji, umacnianie jedności państwa Habsburgów i początki antagonizmu prusko-austriackiego. Antagonizmy kolonialne. Przewrót przymierzy. Udział Rosji w sprawach europejskich. Wpływ rewolucji francuskiej na sytuację międzynarodową.)

II

43. Nowe potęgi państwowe i podstawy ich rozwoju (XVIII w.).

(Początki królestwa pruskiego, rola dynastii Hohenzollernów, a w szczególności Fryderyka II, system rządów wewnętrznych i zaborcza polityka, poparta siłą zbrojną. Wojskowy system Fryderycjański. Rola Prus w polityce ogólnoeuropejskiej. Rosja za Piotra Wielkiego, przemiany wewnętrzne, zdobycze terytorialne. Wojska z rekrutacji. Wojna północna i jej znaczenie. Katarzyna II. Zainteresowanie Rosji w sprawach europejskich i stosunek do Turcji.)

44. Przemiany polityczne i kulturalne w XVIII w.

(Racjonalizm i oświecenie. Światły absolutyzm. Zmiany w stosunkach międzynarodowych. Rewolucja francuska i jej przełomowe znaczenie. Znaczenie upadku Polski.)

45. Rewolucja francuska na tle ogólnej sytuacji w Europie.

(Geneza polityczna, społeczna i gospodarcza z uwzględnieniem tła ogólnoeuropejskiego. Etapy i czynniki rozwoju myśli i czynu rewolucyjnego. Stosunki między Francją rewolucyjną a Europą.)

III

46. Zmiany w międzypaństwowym układzie sił politycznych w Europie w XIX w.

(Okres hegemonii Napoleona. Kongres wiedeński i św. Przymierze; stanowisko Anglii. Antagonizm austriacko-pruski. Sprawy wschodnie. Sprawa polska. Napoleon III i jego polityka zagraniczna. Nowy układ polityczny po 1871 r. Zagadnienia bałkańskie. Wpływ spraw pozaeuropejskich na stosunki międzynarodowe w Europie.)

IV

47. Wzrost poczucia odrębności narodowej wśród ludów europejskich i jego przejawy w życiu umysłowym i politycznym.

(Rola rewolucji francuskiej i Napoleona. Fichte i Hegel, romantyzm. Mazzini i Młoda Europa. Zasada narodowości w polityce Napoleona III. Zjednoczenie Włoch i Niemiec. Podstawy teoretyczne współczesnego nacjonalizmu.)

48. Zjednoczenie Włoch.

(Włochy jako teren wpływu wielkich mocarstw. Okres Napoleona i jego wpływy na wzmocnienie poczucia narodowego Włochów. Kongres Wiedeński i jego postanowienia. Ruchy wolnościowe po kongresie; wzmożenie idei narodowej włoskiej; tajne związki. Rok 1848 i późniejsze reakcje. Prądy polityczne wśród Włochów; Piemont i działalność Cavoura. Napoleon III i jego rola. Garibaldi. Ostateczne zjednoczenie. Polska i sprawa włoska.)

49. Zjednoczenie Niemiec.

(Rozdrobnienie Niemiec po r. 1648. Rewolucja francuska i jej wpływ na poczucie jedności narodowej Niemców. Reakcja po kongresie Wiedeńskim. Związek Niemiecki. Antagonizm austriacko-pruski. Zjednoczenie ekonomiczne pod przewodnictwem Prus. Rok 1848 i nieudane próby zjednoczenia. Poglądy polityczne wśród Niemców. Bismarck i jego dzieło.)

V

50. Przeobrażenia gospodarcze XIX i XX wieku (z uwzględnieniem wieku XVIII) i ich wpływ na międzynarodowe zagadnienia polityczne.

(Rozwój techniki i przemysłu w poszczególnych państwach. Walka o surowce i rynki zbytu; zagadnienia kolonialne. Międzynarodowość spraw gospodarczych. Emigracja zarobkowa. Kryzysy.)

50. Gospodarka kapitalistyczna XIX i XX wieku i jej wpływ na

owanie wewnętrznego życia politycznego i społecznego państw.

(Rozwój techniki i przemysłu. Kapitał i jego rola w poszczególnych państwach. Wpływ ustroju kapitalistycznego na stosunki polityczne i społeczne, reakcja przeciwko niemu.)

51. Przeobrażenia gospodarcze i społeczne Anglii pod wpływem rozwoju techniki i przemysłu w XIX i XX wieku (na tle ogólnoeuropejskim).

(Rozwój przemysłu angielskiego na przełomie XVIII i XIX wieku. Teoria Smitha. Położenie warstw pracujących, żądanie reform politycznych i społecznych oraz ich realizacja. Kryzys ekonomiczny. Chartyzm. Rozkwit handlu, kolonie.)

52. Stosunek państwa do zagadnień gospodarczych (na podstawie poglądów teoretycznych i praktyki wieku XVIII, XIX i XX).

(Merkantylizm i fizjokratyzm. Działalność władców światłego absolutyzmu. Liberalizm ekonomiczny. „Warsztaty narodowe“ we Francji. Pogląd socjalistów na rolę państwa. Etytyzm i protekcjonizm, gospodarka planowa.)

53. Walka o nowy ustrój społeczny w XIX i XX w.

(Związek zagadnień gospodarczych ze sprawą społeczną. Sytuacja warstwy robotniczej w poszczególnych krajach. Społeczne pierwiastki w ruchach wolności-

1953

wych i niepodległościowych. Próby reform społecznych w poszczególnych państwach; organizacje zawodowe i ustawodawstwo socjalne. Ruch spółdzielczy. Socjalistyczne organizacje polityczne. Międzynarodówki i ich działalność. Komunizm w Rosji. Faszyzm.)

54. Najważniejsze teorie społeczne wieku XIX i XX i próby ich realizacji.

(Teorie idealnej harmonii społecznej: Saint-Simon, Fourier, Proudhon. Socjalizm niemiecki; Marx. Teorie i poglądy społeczne w Anglii. Teorie chrześcijańsko-społeczne. Komunizm. Faszyzm. Hitlerizm.)

VI

55. Demokracja państw europejskich i rozwój parlamentaryzmu w XIX i XX wieku.

(Demokratyzm polityczny i społeczny; jego podstawy. Tworzenie się stronnictw demokratycznych w poszczególnych państwach; ruchy demokratyczne. Przekształcenia polityczne państw, parlamentaryzm i jego przerosty, walki stronnictw. Państwo totalne.)

56. Polityczne i wolnościowe hasła rewolucji francuskiej oraz ich realizacja w XIX i XX wieku.

(Idea wolności i równości, prawa naturalne człowieka, idea przedstawicielstwa narodowego, głosowanie równe i powszechne, wzajemny stosunek jednostki i państwa. Realizacja haseł w poszczególnych pań-

stwach. Reakcja przeciwko hasłom rewolucji francuskiej w XX wieku.)

57. Poglądy teoretyczne w wieku XIX i XX na państwo, jego ustroj i cele.

(Benjamin Constant, Hegel, Proudhon, Spencer, socjaliści, Duguit, państwo totalne.)

VII

58. Dzieje III republiki francuskiej (1871—1914).

(Wpływ przegranej wojny 1870—71 na wewnętrzną i zewnętrzną sytuację Francji. Rządy Thiersa i MacMahon. Stronnictwa polityczne i ich ewolucja. Walki parlamentarne, organizacja republiki, prawa społeczne, polityka kolonialna i rozwój bogactwa. Udział Francji w polityce europejskiej i światowej.)

59. Dzieje Cesarstwa Niemieckiego (1871—1914).

(Ustrój wewnętrzny Cesarstwa Niemieckiego, wewnętrzna polityka Bismarcka, walka z opozycją, zbrojenia. Polityka zagraniczna Bismarcka. Wilhelm II, imperializm niemiecki. Rozwój ekonomiczny Niemiec.)

60. Dzieje Rosji w drugiej połowie XIX i w początkach XX wieku.

(Rosja jako państwo o ustroju absolutnym. Aleksander II i próby reform wewnętrznych. Okres reakcji. Ogólna charakterystyka wewnętrznych stosunków Rosji. Zainteresowanie Rosji sprawami europejskimi, Bliskim oraz Dalekim Wschodem. Panslawizm. Rewolucja 1904—5 roku i jej znaczenie.)

61. Dzieje Anglii w drugiej połowie XIX i początkach XX wieku.

(Działalność Gladstone'a, reformy wewnętrzne, społeczne i polityczne; stronnictwa. Sprawa irlandzka. Rozwój potęgi gospodarczej. Imperium Brytyjskie i jego twórcy.)

62. Dzieje Austrii w drugiej połowie XIX i początkach XX wieku.

(Wpływ 1848 r. na dzieje wewnętrzne Austrii. Narodowości w Austrii. Centralizm. Antagonizm austriacko-pruski. Przebudowa Austrii, dualizm austro-węgierski, konstytucja z 1867. Austria w dobie konstytucyjnej; problem narodowościowy. Stanowisko Galicji.)

VIII

63. Najważniejsze problemy pozaeuropejskie w XIX i początkach XX wieku.

(Wpływ państw europejskich na sprawy pozaeuropejskie; kolonie jako rynki zbytu i surowców. Usamodzielnianie się kolonii. Problem wolności mórz i dróg komunikacyjnych. Podział Afryki. Sprawy Dalekiego Wschodu.)

64. Powstanie i rozwój Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

(Stany Zjednoczone A. P. jako pierwsza republika demokratyczna. Stopniowy rozrost terytorialny. Wojna domowa; stronnictwa polityczne. Imperializm amerykański. Rola emigracji europejskiej. Rozkwit gospo-

darczy. Rola Ameryki w polityce światowej w XIX i początkach XX wieku. Amerykanizm.)

65. Japonia i jej rola na Dalekim Wschodzie.

(Przeobrażenia kulturalne, polityczne i wojskowe Japonii pod wpływem kultury europejskiej. Japonia i Chiny. Rozrost wewnętrzny Japonii i początki ekspansji. Zainteresowania państw europejskich na Dalekim Wschodzie. Antagonizm rosyjsko-japoński. Rola Japonii na Dalekim Wschodzie.)

IX

66. Organizacja obrony państwa w XIX i XX wieku.

(Wojsko wielkiej rewolucji francuskiej: naród pod bronią. Carnot. Charakterystyka wojska rewolucyjnego. Wojsko napoleońskie: jego charakterystyka, system wychowania, organizacja, stopniowa zmiana oblicza Wielkiej Armii. Odrodzenie wojskowe Prus po klęsce 1806 r. Reforma polityczna Steina i Hardenberga jako podstawa dla reform wojskowych. Powszechny obowiązek służby wojskowej. Wpływ czynnika technicznego i organizacyjnego oraz przeobrażeń gospodarczo-społecznych państw i rozwoju świadomości narodowej na ewolucję wojskowości. Rozwój uzbrojenia, środków komunikacyjnych i łączności oraz wynikająca stąd przemiana sztuki wojennej. Wyścig zbrojeń w okresie zbrojnego pokoju. Cały naród pod bronią.)

X

67. Kultura umysłowa i artystyczna na wieku XIX.

(Rozwój nauk humanistycznych: odkrycie świata wschodu starożytnego, opanowanie języków zamaryckich, historyzm i jego rola w umysłowości europejskiej. Wpływ nauk humanistycznych na rozwój poczucia narodowego. Rozkwit nauk przyrodniczych i jego praktyczne rezultaty; ewolucjonizm. Kultura artystyczna w jej najbardziej charakterystycznych przejawach.)

XI

68. Wielka wojna 1914 — 1918 r. jako próba rozstrzygnięcia najważniejszych problemów światowych.

(Problemy i antagonizmy międzynarodowe przed 1914 r.; układ sił politycznych i wojskowych. Nadzieje państw i narodów związane z wielką wojną. Cele wojny w oświetleniu wysuwanych warunków pokojowych. Traktaty pokojowe i ich najważniejsze postanowienia w dziedzinie politycznej, terytorialnej, narodowej, gospodarczej i militarnej. Liga Narodów. Traktaty w świetle ich realizacji.)

B. HISTORIA POLSKI

I

69. Przełom polityczny i społeczno-gospodarczy w Polsce w XVIII wieku.

(Polska za Sasów. Stronnictwa polityczne i projekty reform. Przemiany gospodarcze. Sejm Wielki i Konstytucja 3-go Maja.)

70. Przełom kulturalno-polityczny w Polsce XVIII wieku.

(Polska pod względem kulturalnym i politycznym za Sasów. Przewrót umysłowy i jego podstawy. Rozszerzenie horyzontów umysłowych szlachty. Projekty polityczne i ich realizacja.)

II

71. Upadek państwa polskiego na tle stosunków wewnętrznych Polski i międzynarodowych.

(Ogólna charakterystyka położenia wewnętrznego Polski w drugiej połowie XVIII wieku, niedomagania ustrojowe, słabość militarna wobec przewagi sąsiadów. Układ stosunków międzynarodowych a sprawa polska.)

72. Poglądy historyków polskich na przyczyny upadku państwa polskiego.

III

73. Idea niepodległości Polski i jej realizacja (1795—1918).

74. Polska myśl polityczna w związku z walkami zbrojnymi o samodzielność państwową (1795—1918).

75. Sprawa polska jako zagadnie-

nie międzynarodowe i łączność zbrojnych poczynań Polski z ruchami wolnościowymi innych ludów (1795—1918).

Uwaga. W każdym z tych trzech zagadnień winno się uwzględnić: akcję Dąbrowskiego, sprawę polską za Napoleona, Królestwo Polskie, rok 1830—31, wielką emigrację, rok 1848, 1863, 1905, organizacje wojskowe przed wielką wojną, Legiony Polskie, P. O. W., wojsko polskie na Wschodzie i Zachodzie. Zakres tego materiału rzeczowego oraz materiał dodatkowy zależny być winien od tytułu wybranego zagadnienia.

IV

76. Sytuacja polityczna na ziemiach polskich w okresie niewoli.

(Systemy państw zaborczych na ziemiach polskich w pierwszych latach po rozbiorach. Księstwo Warszawskie, W. Księstwo Poznańskie, Rzeczpospolita Krakowska, Królestwo Polskie, ziemie litewsko-ruskie, zabór austriacki, Śląsk. Polityka wynaradawiania i niszczenia polskości.)

77. Przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich w okresie niewoli.

(Zagadnienie włościańskie w poszczególnych zaborach. Rozwój przemysłu, powstanie warstwy robotniczej. Rozwój handlu i miast. Polityka gospodarcza zaborców wobec ziem polskich.)

78. Zagadnienia społeczne w roz-

woju polskiej myśli politycznej (1795—1918).

(Wpływ rewolucji francuskiej na poglądy społeczne w Polsce. Stosunek do sprawy włościańskiej w Królestwie Polskim i w czasie powstania listopadowego. Demokracizm społeczny wielkiej emigracji. Stosunek ogółu społeczeństwa do zagadnienia włościańskiego. Rok 1863. Zagadnienia robotnicze, socjalizm polski.)

V

79. Powstanie i budowa Polski Odrodzonej.

(Polski czyn zbrojny i jego znaczenie polityczne. Wpływ przebiegu wielkiej wojny na ustosunkowanie się państw zaborczych i innych do spraw niepodległościowych Polski. Józef Piłsudski jako budowniczy Polski Odrodzonej: Naczelnik Państwa i Naczelnny Wódz. Stan organizacyjny, polityczny, gospodarczy i militarny powstającego państwa polskiego. Pierwsze zręby państwowości polskiej: władza najwyższa w Polsce, Sejm i jego prace, Konstytucja 1921 r. Budowa administracji, ustawodawstwo, zespalanie dzielnic. Stronnictwa polityczne i ich walki, rok 1926, Konstytucja Kwietniowa. Budowa polskiej siły zbrojnej i polityka zagraniczna Polski.)

VI

80. Wybitni historycy polscy i ich poglądy na zasadnicze wartości dziejów Polski.

81. **Dziejowa rola Polski wobec Zachodu i Wschodu.**

(Polska na granicy Zachodu i Wschodu. Aktualność stosunku Wschodu do Zachodu na przestrzeni całych dziejów Polski. Związki polityczne Polski z Zachodem i Wschodem od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy. Porównawcze zestawienie przekształceń ustroju politycznego w Polsce i na Wschodzie. Porównawcze zestawienie ewolucji społecznej w Polsce z przemianami społecznymi na Zachodzie i Wschodzie. Elementy zachodnie i wschodnie w sprawach kościelnych Polski. Wpływ Polski na Zachód i Wschodu przez Polskę na Zachód.)

UWAGI

Materiał nauczania skupiony jest w 81 tematów połączonych w grupy, oznaczone cyframi rzymskimi, przy czym w każdej z klas podane są oddzielnie tematy z historii powszechnej (cykl A) i oddzielnie z historii Polski (cykl B). Z każdej grupy oznaczonej cyfrą rzymską należy obowiązkowo wybrać jeden temat oprócz grupy VI cyklu B w klasie II (tem. 80 i 81), z której opracowania nauczyciel może zrezygnować. Grupy jednotematowe winny być obowiązkowo przerobione przez całą klasę. W ten sposób w każdej z klas należy opracować po 16 tematów.

Tematy 1, 7, 42, 46 mają dać uczniom tło ogólne starożytności, średniowiecza i części czasów nowożytnych (od połowy XVII do końca XIX wieku), niezbęd-

ne dla opracowania tematów innych, wybranych przez nauczyciela z dalszych grup, odnoszących się do danego okresu. Wiedzę o czasach od XVI do połowy XVII w. zdobywa uczeń przez opracowanie 3 tematów z grup V, VI i VII cyklu A klasy I.

Z historii Polski (w klasie I) temat 21 daje ogólną podstawę dla opracowania tematów pozostałych. Temat 41 ma być końcowym omówieniem syntetycznym, pozwalającym uczniowi ująć poznany już okres dziejów Polski w pewną zwartą całość. Podobną rolę, o ile nauczyciel zdecyduje się na wybór, mają spełnić tematy 80 i 81.

Należy jednak ściśle przestrzegać, aby podawany materiał, mający stanowić tzw. tło ogólne, nie rozrósł się zbyt przez skupienie szczegółowych, z najróżnorodniejszych dziedzin życia zaczerpniętych faktów i zjawisk. Tematy te winny być ujmowane ogólnie, czasami podawane w formie wykładowej, przy czym należy położyć silny nacisk na wykorzystanie wiadomości wyniesionych przez uczniów z gimnazjum. Odpowiednie stosowanie wykładu oraz wykorzystanie znanych uczniom wiadomości pozwoli uzyskać czas na niezbędne uzupełnienia w tych partiach historii, które w gimnazjum nie były przerabiane wogóle lub w małym zakresie. Na tle tematów ogólnych, wymienionych powyżej, winny być opracowywane (równocześnie) inne tematy z tej epoki, wybrane przez nauczyciela. Należy również pamiętać, że nauczyciel ma swobodę przeznaczania większej lub mniejszej ilości czasu na opracowywanie poszczególnych tematów.

Określony w programie materiał pozwoli wyrobić w uczniu pojęcie ciągłości historycznej oraz pojęcie współzależności wszystkich dziedzin życia ludzkiego. Osiągnąć to będzie można przez odpowiednie ustosunkowanie jakościowe i czasowe tematów dających tło ogólne do tematów pozostałych. Te ostatnie stanowią zwarte jednostki, w których materiał faktyczny skupiony jest wokół pewnego ściśle określonego problemu. Pozwala to na pogłębienie nabywanej wiedzy przy jednoczesnym skoncentrowaniu myśli i pracy ucznia.

Zastosowanie przekrojów podłużnych wydobędzie z przeszłości momenty dynamiczne, uwydatniając na określonym wycinku dziejów zachodzące zmiany i stopniowe przeobrażenia pod wpływem różnorodnych czynników.

Nauczyciel ma pozostawioną swobodę w wyborze tematów, oprócz kilku obowiązkowych. W związku z tym należy zwrócić uwagę, że w niektórych grupach umieszczone są tematy różniące się materiałem faktycznym (np. grupa II cyklu A klasy I), w innych zaś tematy pod względem materiału faktycznego są raczej zbliżone, a różnią się innym jego ujęciem, spojrzeniem z innego punktu widzenia (np. grupa V cyklu B klasy II). W pierwszym przypadku nauczyciel rezygnuje z pewnych części materiału faktycznego, w drugim zaś decyduje się na takie czy inne ujęcie wspólnego zasadniczo materiału, na położenie większego nacisku na pewne jego części.

Podane przy każdym temacie rozwinięcia są jedynie przykładami wyjaśniającymi i nie noszą charak-

teru obowiązującego. Nauczyciel może dobrać inny materiał naukowy, pod warunkiem jednak, że zasadnicza myśl danego tematu zostanie odpowiednio jasno i wyraźnie uwidoczniona.

Wybór ten winien być przeprowadzony możliwie na początku roku szkolnego, a przy opracowywaniu tematów należy wziąć pod uwagę: a) cele nauczania, b) zainteresowania uczniów, c) przygotowanie naukowe nauczyciela, d) możliwości realizacyjne.

Co do punktu a), należy wyraźnie podkreślić, że doboru i opracowywania materiału rzeczowego nie można traktować w oderwaniu od wytkniętych celów. Do ich osiągnięcia prowadzi wiele dróg, każdy z wymienionych celów może być realizowany na odmiennym materiale faktycznym. Przy każdej okazji nauczyciel będzie mógł podkreślić złożoność oraz współzależność wszystkich dziedzin życia ludzkiego, będzie mógł uświadamiać rolę jednostki w procesie dziejowym itp. Pominięcie w przykładzie rozwinięcia pewnych momentów z dziejów lub działalności jednostek nie powinno zmuszać nauczyciela do nieuwzględniania ich, o ile układ zagadnień przez niego wybranych będzie wymagał omówienia tego faktu.

Bardzo poważnie winien być brany pod uwagę również punkt c, mówiący o przygotowaniu naukowym nauczyciela. Opracowanie historii według zagadnień wymaga większego niż jakiegokolwiek inne ujęcie opanowania materiału, orientowania się i umiejętności operowania nim.

Jedną z ważniejszych spraw, którą należy dokładnie

przemyśleć po dokonaniu wyboru tematów, jest wzajemny ich układ. Musi się on opierać na podstawowej dla historii zasadzie — następstwa chronologicznego. Niektóre zagadnienia mogą, a czasami muszą być przetwarzane równocześnie, nie tracąc jednak swej odrębności, a tematy z historii Polski winny być wplecione odpowiednio w ciąg historii powszechnej.

Wybrane przez nauczyciela tematy winny być w zasadzie opracowywane jednocześnie przez wszystkich uczniów, aby zdobywany zasób wiedzy był mniej więcej dla całej klasy jednakowy. W wyjątkowych jednak przypadkach (specjalnie zdolna klasa, wybitnie i ściśle określone zainteresowanie danego ucznia, odpowiednie zaopatrzenie w pomoce naukowe itp.) może nauczyciel z tej samej grupy tematów przeznaczyć do oddzielnego opracowania uczniowi lub zespołowi temat inny od tego, które opracowuje cała klasa.

Duży nacisk należy położyć na samodzielną pracę ucznia, która — oparta o podręcznik i kierowana, zorganizowana oraz kontrolowana stale przez nauczyciela — objawiać się powinna przede wszystkim w umiejętnym wyzyskaniu materiału faktycznego i jego ułożeniu, zależnie od wybranego tematu oraz na odpowiednim rozszerzeniu, pogłębieniu, zanalizowaniu i porównaniu tego materiału przy pomocy lektury dzieł popularno naukowych, rozpraw, artykułów, urywków z większych dzieł, tekstów źródłowych itp. W żądaniu od uczniów samodzielnej pracy nie wolno iść zbyt daleko i stawiać wymagań przekraczających zasób wiedzy i rozwój umysłowy ucznia. Lepiej będzie ogra-

niczyć pracę, pozostawić niewielkie wymagania, zawsze jednak ściśle, precyzyjnie i jasno sformułowane, ograniczyć zakres wciągniętych do pracy pomocy naukowych i zasięg wiadomości, lecz wymagać sumiennego, rzetelnego, z pełnym poczuciem odpowiedzialności wykonania pracy.

W ciągu 2 lat pracy w liceum uczeń winien przeczytać 5—6 rozpraw lub monografii, przystosowanych do poziomu licealnego.

HISTORIA

Wydział matematyczno-fizyczny i przyrodniczy

CELE NAUCZANIA

1. Zdobyć określonego ramami wybranych zagadnień zasobu wiedzy z historii Polski i historii powszechnej.
2. Na podstawie poznanego materiału historycznego zrozumienie ciągłości zjawisk historycznych z uwzględnieniem współzależności różnych dziedzin życia ludzkiego oraz nabycie ogólnej orientacji w historycznych podstawach form współczesnego życia ludzkiego.
3. Uświadomienie roli jednostki w procesie dziejowym, i w związku z tym przygotowywanie do odpowiedzialnego i twórczego udziału w życiu własnego państwa i narodu.

KLASA I

(2 godziny tygodniowo)

A. HISTORIA POWSZECHNA

1. Zarys dziejów politycznych w okresie starożytnym, średniowieczu

i czasach nowożytnych do połowy XVII w.

(Rozbicie Grecji na państwa-miasta. Ekspansja polityczno-gospodarcza Greków. Starcie z monarchią perską i dążenie do zjednoczenia politycznego. Walka Aten ze Spartą o hegemonię. Zjednoczenie Greków przez Macedonię. Monarchia Aleksandra Wielkiego i jej rozkład.

Początki Rzymu. Jednoczenie Italii, walki z Kartaginą i początki imperializmu rzymskiego. Opanowanie polityczne i gospodarcze basenu morza Śródziemnego. Przemiany i walki społeczne oraz najważniejsze przeobrażenia ustrojowe w Rzymie. Rzym jako państwo uniwersalne. Podział cesarstwa i upadek cesarstwa zachodniego.

Wpływ chrześcijaństwa na dzieje polityczne, gospodarcze i kulturalne Rzymu oraz Europy w wiekach średnich.

Nowe ludy i nowe państwa w Europie. Uniwersalizm świecki i kościelny. Zatarg między papieżem a cesarstwem. Krucjaty i potęga papieża. Zanik dążeń uniwersalistycznych papieża i cesarstwa.

Feodalizm i osłabienie władzy królewskiej. Rycerstwo. Wzrost i uniezależnianie się miast. Średniowieczna monarchia stanowa. Wzmocnienie władzy królewskiej we Francji w XII i XIII wieku. Początki parlamentu angielskiego. Tworzenie się państw dynastycznych i narodowych.

Polityka dynastyczna państw europejskich wieku XV; rywalizacja habsbursko-francuska. Wewnętrzne

wojny religijne w wieku XVI i XVII i ich związek z najważniejszymi zagadnieniami polityki międzynarodowej.

Wielkie odkrycia geograficzne i ich wpływ na rozwój stosunków politycznych. Początki polityki światowej. Rywalizacja hiszpańsko-angielska i początek potęgi kolonialnej Anglii.)

2. Rozwój form życia społeczno-gospodarczego w Europie od czasów starożytnych do połowy XVII w.

(Gospodarka pierwotna na terenie Grecji archaicznej. Powstanie miast, rzemiosło i handel, rozwój żeglugi, kolonizacja miast greckich. Ekspansja handlowa (na przykładzie Aten). Kwestia agrarna w Grecji. Element pracy w gospodarce antycznej — praca ludzi wolnych i niewolników.

Gospodarka pierwotna w Italii. Rozwój rzemiosła i handlu. Łączność zagadnień gospodarczych z życiem politycznym Rzymu. Kwestia agrarna. Powstawanie gospodarki kapitalistycznej. Element pracy: praca ludzi wolnych i niewolników. Niewolnictwo w gospodarce latyfundiальной; kolonat. Rola kapitału w gospodarce świata śródziemnomorskiego epoki rzymskiej. Kryzys gospodarczy w epoce cesarstwa rzymskiego. Państwo rzymskie jako regulator życia gospodarczego.

Zanik dawnych form antycznych, życie społeczno-gospodarcze nowych ludów. Gospodarka rolna; obowiązki chłopstwa wobec pana na tle ogólnych stosunków politycznych. Powstawanie miast i ich rozkwit; cechy i ich rola, organizacja i formy handlu, gospodarka

pieniężna. Rola społeczno-polityczna miast; walka o prawa.

Przeobrażenie gospodarki średniowiecznej na nowożytną w związku z odkryciami geograficznymi. Polityka kolonialna. Kolonie jako podstawa potęgi gospodarczej i politycznej państw. Wzrost handlu światowego i jego formy; gospodarka pieniężna, rozwój rzemiosła, manufaktury, postęp w gospodarce rolnej. Kwestia włościańska. Merkantylizm.)

3. Kultura umysłowa i artystyczna Europy w jej najważniejszych przejawach oraz związkach z życiem politycznym do połowy XVII w.

(Zaczątki nauki i filozofii. Rozwój myśli filozoficznej greckiej w najogólniejszych zarysach, rozwój nauk ścisłych. Sztuka grecka w jej szczytowych momentach. Hellenizacja wschodu w związku z potęgą polityczną Greków. Cechy charakterystyczne kultury hellenistycznej. Wpływ kultury greckiej na Rzym. Charakterystyczne cechy kultury rzymskiej: umysłowej i artystycznej. Romanizacja prowincji.

Chryścianizacja Europy i tworzenie się kultury chrześcijańskiej.

Stosunek chrześcijaństwa do kultury antycznej, misje i klasztory, chryścianizacja ludów germańskich i słowiańskich. Kościoły wschodni i zachodni. Kultura rycerska. Szkoły, scholastyka i gotyk. Pojęcia polityczne wieków średnich.

Momenty przełomowe w rozwoju nowożytnej kultury europejskiej: nawrót do antyku, humanizm, rene-

sans w sztuce, rozwój nauk doświadczalnych, odkrycia geograficzne, reformacja i kontrreformacja, racjonalizm. Wpływ Odrodzenia na życie polityczne i gospodarcze Europy.)

B. HISTORIA POLSKI

I

4. Rozwój terytorialny państwa polskiego od X do XVII w. ze szczególnym omówieniem okresu jednoczenia i umacniania państwa w okresie X—XV w.

(Plemiona polskie, ich rozmieszczenie oraz czynniki łączące. Ekspansja terytorialna Polski na zachód i północ w związku z jednoczeniem plemion. Walki o Ruś Czerwoną. Straty terytorialne w okresie rozbięcia dzielnicowego, granice Polski zjednoczonej przez Łokietka. Rozwój poczucia niezależności politycznej i odrębności narodowej. Walki o ujście Wisły, Śląsk, ekspansja na Wschód, dążenie do morza Czarnego na tle dziejów politycznych. Kwestia Mazowska. Ziemia lenne. Kształtowanie się granicy wschodniej, sprawa kresów południowo-wschodnich.)

II

5. Różnicowanie się warstw i wytwarzanie społeczeństwa stanowego (X do XVII w.).

(Pierwotny ustrój społeczny w Polsce i jego powolny rozkład; rozwój warstwy rycerskiej, włościań-

skiej i mieszczańskiej. Duchowieństwo. Przywileje jako podstawa różnicowania społecznego.)

III

6. Rozwój form gospodarki rolnej jako podstawy życia gospodarczego Polski (X—XVII).

(Pierwotna gospodarka w państwie polskim. Gospodarka rolna jako podstawa życia ekonomicznego Polski i związek z zagadnieniami społecznymi; pierwotne gospodarstwo wiejskie, gospodarka czynszowa, gospodarka folwarczna, rozwój techniki rolnej. Związek form gospodarki rolnej ze sprawami politycznymi.)

7. Powstanie, rozwój i upadek miast w dawnej Polsce (X—XVII w.).

(Najstarsze szlaki handlowe w Polsce. Podgrodzia. Kolonizacja miejska, organizacja wewnętrzna miast, miasta jako ośrodki handlu i rzemiosła. Rozwój gospodarki pieniężnej. Zależność rozwoju miast od położenia politycznego Polski i od granic. Wpływ mieszczaństwa na życie polityczne oraz stosunki z pozostałymi warstwami ludności. Wpływ odkryć geograficznych na stosunki gospodarcze Polski. Zastój i początek upadku miast w związku z ogólną sytuacją Polski.)

8. Przewaga polityczna, społeczna i gospodarcza szlachty (XV—XVII w.).

(Krystalizacja warstwy szlacheckiej, przywileje, sejmiki i sejmy, pospolite ruszenie. Stanowisko poli-

tyczne, społeczne i gospodarcze włościan i mieszczan. Wolna elekcja, złota wolność i osłabienie państwa.)

9. Najważniejsze ustawy konstytucyjne państwa polskiego i ich realizacja.

(Pakt koszycki, statuta nieszawskie, 1496, Nihil novi, unia lubelska, 1573.)

10. Rząd i administracja państwa w Polsce (XV—XVII w.).

(Rola króla, jego stanowisko formalne i faktyczne. Urzędy centralne i prowincjonalne, zakres ich działalności, bezwład aparatu administracyjnego. Rola sejmików i sejmu. Stosunek szlachty do administracji państwowej. Skarb, wojsko.)

IV

11. Udział i rola Polski w politycznych zagadnieniach międzynarodowych (XV—XVII w.).

(Sobory. Polityka dynastyczna Jagiellonów. Polska a wojny religijne na Zachodzie. Imperium maris Baltici. Rola Polski w konflikcie francusko-habsburskim. Stosunki polsko-moskiewskie i polsko-tureckie.)

12. Rola Polski na wschodzie Europy.

(Polska a Ruś. Unie Polski z Litwą i ich echa w Europie zachodniej. Stosunki polsko-moskiewskie, polskie projekty polityczne wobec Moskwy i ich łączność z zagadnieniami międzynarodowymi. Kultura wschodnia na ziemiach polskich i kulturalna ekspan-

sja Polski na wschód. Współzycie narodów w państwie polskim; stosunki wyznaniowe.)

13. Walka o Bałtyk.

(Dążenia i walki Piastów o utrzymanie Pomorza; drogi handlowe. Walki o Pomorze z Krzyżakami. Odzyskanie ujścia Wisły przez Polskę i znaczenie tego faktu dla życia gospodarczego i politycznego Polski. Dążenie do morza Czarnego. Związek spraw bałtyckich z zagadnieniami ogólnoeuropejskimi; starcie z Moskwą i Szwecją, polityka brandenbursko-pruska. Brak zrozumienia dla spraw morskich wśród szlachty. Rola Gdańska w życiu państwa polskiego. Flota polska. Osłabienie i upadek znaczenia Polski nad Bałtykiem.)

V

14. Siła zbrojna państwa polskiego w rozwoju historycznym (X—XVII w.).

(Pierwotna siła zbrojna. Drużyna książęca. Tworzenie się i rozwój rycerstwa. Początki wojska zaciężnego. Kawaleria i piechota w XV—XVII w. Początki i rozwój artylerii. Instytucja hetmaństwa. Wielcy wodzowie. Zarodki przyszłych niepowodzeń i ich geneza społeczno-polityczna.)

VI

15. Stosunki kulturalne Polski z Zachodem (X—XVII w.).

(Polska na granicy wpływów wschodnich i zachodnich. Wpływ kultury romańskiej. Rola cudzoziemców na dworze Piastów. Wpływy niemieckie i węgierskie.

Wyjazdy na uniwersytety zagraniczne. Rozwój drukarń. Humanizm i rola antyku w Polsce. Wpływ ruchów religijnych na stosunki kulturalne. Wkład polski do kultury ogólnoeuropejskiej.)

16. Szkolnictwo w Polsce i jego rola (XV—XVII w.).

(Pierwsze przejawy kultury umysłowej w Polsce. Szkolnictwo. Uniwersytet Krakowski i jego znaczenie w różnych dziedzinach życia. Szkoły wyższe. Zakony i ich działalność oświatowa.)

17. Kultura artystyczna w Polsce w najcharakterystyczniejszych przejawach (XV—XVII w.).

(Sztuka i budownictwo średniowieczne w Polsce, gotyk, wpływy renesansowe. Dwory — opiekunami sztuki. Barok w Polsce.)

18. Podstawy kultury polskiej.

(Pierwiastki słowiańskie i wpływ na nie kultury romańskiej. Asymilacja i przetwarzanie wpływów obcych. Czynniki kształtujące psychikę Polaka: walki w obronie wiary i tworzenie się typu rycerza-chrześcijanina, rola humanizmu, sprawy religijne, ustrój gospodarczo-społeczny, położenie między Wschodem a Zachodem. Kultura społeczeństwa szlacheckiego. Przewaga elementu rolniczego i jego wpływ na rozwój kultury polskiej. Miasta, ich rola i udział w tworzeniu kultury polskiej.)

KLASA II

(2 godziny tygodniowo)

A. HISTORIA POWSZECHNA

I

19. Przemiany w układzie sił politycznych w Europie od połowy XVII w. do 1914 r. ze szczególnym uwzględnieniem zmian w wieku XIX i XX.

(Tworzenie się nowych form ustrojowych państw europejskich: rewolucje angielskie i początki rządów parlamentarnych, początki i rozwój absolutyzmu we Francji. Przewaga Francji w sprawach międzynarodowych. Potęga Habsburgów. Wojna północna, upadek znaczenia Szwecji, wzrost Prus i Rosji. Umocnienie jedności państwa Habsburgów. Początki antagonizmu prusko-austriackiego.

Antagonizmy kolonialne. Przewrót przymierzy. Zaangażowanie Rosji sprawami europejskimi oraz porozumienie Rosji, Prus i Austrii w sprawie polskiej.

Wpływ rewolucji francuskiej na sytuację międzynarodową. Okres hegemonii Napoleona. Kongres Wiedeński i św. Przymierze. Antagonizm austriacko-pruski. Sprawy wschodnie. Sprawa polska. Napoléon III i jego polityka zagraniczna. Nowy układ polityczny po 1871 r. Zagadnienia bałkańskie. Wpływ spraw pozaeuropejskich na stosunki międzynarodowe w Europie.)

II

20. Przeobrażenia gospodarcze XIX i XX wieku (z uwzględnieniem wieku XVIII) i ich wpływ na międzynarodowe zagadnienia polityczne.

(Rozwój techniki i przemysłu w poszczególnych państwach. Walka o surowce i rynki zbytu; zagadnienia kolonialne. Międzynarodowość spraw gospodarczych. Emigracja zarobkowa. Kryzysy.)

21. Gospodarka kapitalistyczna XIX i XX wieku i jej wpływ na kształtowanie wewnętrznego życia politycznego i społecznego państw.

(Rozwój techniki i przemysłu. Kapitał i jego rola w poszczególnych państwach. Wpływ ustroju kapitalistycznego na stosunki polityczne i społeczne, reakcja przeciw niemu.)

22. Przeobrażenia gospodarcze i społeczne Anglii pod wpływem rozwoju techniki i przemysłu w XIX i XX wieku (na tle ogólnoeuropejskim).

(Rozwój przemysłu angielskiego na przełomie XVIII i XIX wieku. Teoria Smitha. Położenie warstw pracujących, żądanie reform politycznych i społecznych oraz ich realizacja. Kryzys ekonomiczny. Rozkwit handlu, kolonie.)

23. Stosunek państwa do zagadnień gospodarczych (na podstawie poglądów teoretycznych i praktyki wieku XVIII, XIX i XX).

(Merkantylizm i fizjokratyzm. Działalność władców światłego absolutyzmu. Liberalizm ekonomiczny. „Warsztaty narodowe“ we Francji. Pogląd socjalistów na rolę państwa. Etytyzm i protekcyjizm, gospodarka planowa.)

24. Walka o nowy ustrój społeczny w XIX i XX w.

(Związek zagadnień gospodarczych ze sprawą społeczną. Sytuacja warstwy robotniczej w poszczególnych krajach. Społeczne pierwiastki w ruchach wolnościowych i niepodległościowych. Próby reform społecznych w poszczególnych państwach; organizacje zawodowe i ustawodawstwo socjalne. Socjalistyczne organizacje polityczne. Międzynarodówki i ich działalność. Komunizm w Rosji. Faszyzm.)

25. Najważniejsze teorie społeczne wieku XIX i XX i próby ich realizacji.

(Teorie idealnej harmonii społecznej: Saint-Simon, Fourier, Proudhon. Socjalizm niemiecki; Marx. Teorie i poglądy społeczne w Anglii. Teorie chrześcijańsko-społeczne. Komunizm, faszyzm, hitleryzm.)

III

26. Demokratyzacja państw europejskich i rozwój parlamentaryzmu w XIX i XX wieku.

(Demokratyzm polityczny i społeczny; jego podstawy. Tworzenie się stronnictw demokratycznych w poszczególnych państwach; ruchy demokratyczne. Prze-

kształcenia polityczne państw, parlamentaryzm i jego przerosty, walki stronnictw. Państwo totalne.)

27. Polityczne i wolnościowe hasła rewolucji francuskiej oraz ich realizacja w XIX i XX wieku.

(Idea wolności i równości, prawa naturalne człowieka, idea przedstawicielstwa narodowego, głosowanie równe i powszechne, wzajemny stosunek jednostki i państwa. Realizacja haseł w poszczególnych państwach. Reakcja przeciwko hasłom rewolucji francuskiej w XX wieku.)

IV

28. Najważniejsze problemy pozaeuropejskie w XIX i początkach XX wieku.

(Wpływ państw europejskich na sprawy pozaeuropejskie; kolonie jako rynki zbytu i surowców. Usamodzielnianie się kolonii. Problem wolności mórza i dróg komunikacyjnych. Podział Afryki. Sprawy Dalekiego Wschodu.)

29. Powstanie i rozwój Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

(Stany Zjednoczone A. P. jako pierwsza republika demokratyczna. Stopniowy rozrót terytorialny. Wojna domowa; stronnictwa polityczne. Imperializm amerykański. Rola emigracji europejskiej. Rozkwit gospodarczy. Rola Ameryki w polityce światowej w XIX i początkach XX wieku. Amerykanizm.)

30. Japonia i jej rola na Dalekim Wschodzie.

(Przeobrażenia kulturalne, polityczne i wojskowe Japonii pod wpływem kultury europejskiej. Japonia i Chiny. Rozrost wewnętrzny Japonii i początki ekspansji. Zainteresowania państw europejskich na Dalekim Wschodzie. Antagonizm rosyjsko-japoński. Rola Japonii na Dalekim Wschodzie.)

V

31. Organizacja obrony państwa w XIX i XX wieku.

(Wojsko wielkiej rewolucji francuskiej: naród pod bronią. Wojsko napoleońskie: jego charakterystyka, system wychowania, organizacja. Odrodzenie wojskowe Prus po 1806 r. Pruska reforma polityczna jako podstawa dla reform wojskowych. Powszechny obowiązek służby wojskowej. Wpływ czynnika technicznego i organizacyjnego oraz przeobrażeń gospodarczo-społecznych i rozwoju świadomości narodowej na ewolucję wojskowości. Wyścig zbrojeń w okresie zbrojnego pokoju. Cały naród pod bronią.)

VI

32. Wielka wojna 1914—1918 r., jako próba rozstrzygnięcia najważniejszych problemów i antagonizmów światowych.

(Problemy i antagonizmy międzynarodowe przed 1914 r.; układ sił politycznych i wojskowych. Nadzieje

państw i narodów związane z wielką wojną. Cele wojny w oświetleniu wysuwanych warunków pokojowych. Traktaty pokojowe i ich najważniejsze postanowienia w dziedzinie politycznej, terytorialnej, narodowej, gospodarczej i militarnej. Liga Narodów. Traktaty w świetle ich realizacji.)

B. HISTORIA POLSKI

I

33. Upadek państwa polskiego na tle stosunków wewnętrznych Polski i międzynarodowych.

(Ogólna charakterystyka położenia wewnętrznego Polski w drugiej połowie XVIII wieku, niedomagania ustrojowe, słabość militarna wobec przewagi sąsiadów. Układ stosunków międzynarodowych a sprawa polska.)

II

34. Idea niepodległości Polski i jej realizacja (1795 — 1918).

35. Polska myśl polityczna w związku z walkami zbrojnymi o samodzielność państwową (1795—1918).

36. Sprawa polska jako zagadnienie międzynarodowe i łączność zbrojnych poczynań Polski z ruchami wolnościowymi innych ludów (1795—1918).

U w a g a. W każdym z tych trzech zagadnień win-

no się uwzględnić: akcję Dąbrowskiego, sprawę polską za Napoleona, Królestwo Polskie, rok 1830—31, wielką emigrację, rok 1848, 1863, 1905, organizacje wojskowe przed wielką wojną, Legiony Polskie, P. O. W. wojsko polskie na wschodzie i zachodzie. Zakres tego materiału rzeczowego oraz materiał dodatkowy zależny być winien od tytułu wybranego zagadnienia.

III

37. Sytuacja polityczna na ziemiach polskich w okresie niewoli.

(Systemy państw zaborczych na ziemiach polskich w pierwszych latach po rozbiorach. Księstwo Warszawskie, W. Księstwo Poznańskie, Rzeczpospolita Krakowska, Królestwo Polskie, ziemie litewsko-ruskie, zabór austriacki, Śląsk. Polityka wynaradawiania i niszczenia polskości.)

38. Przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich w okresie niewoli.

(Zagadnienie włościańskie w poszczególnych zaborach. Rozwój przemysłu, powstanie warstwy robotniczej. Rozwój handlu i miast. Polityka gospodarcza zaborców wobec ziem polskich.)

39. Zagadnienia społeczne w rozwoju polskiej myśli politycznej (1795—1918).

(Wpływ rewolucji francuskiej na poglądy społeczne w Polsce. Stosunek do sprawy włościańskiej w Królestwie Polskim i w czasie powstania listopadowego.

Demokratyzm społeczny wielkiej emigracji. Stosunek ogółu społeczeństwa do zagadnienia włościańskiego. Rok 1863. Zagadnienia robotnicze, socjalizm polski.)

IV

40. Powstanie i budowa Polski Odrodzonej.

(Polski czyn zbrojny i jego znaczenie polityczne. Wpływ przebiegu wielkiej wojny na ustosunkowanie się państw zaborczych i innych do spraw niepodległościowych Polski. Józef Piłsudski jako budowniczy Polski Odrodzonej: Naczelnik Państwa i Naczelnny Wódz. Stan organizacyjny, polityczny, gospodarczy i militarny powstającego państwa polskiego. Pierwsze zreby państwowości polskiej: władza najwyższa w Polsce, Sejm i jego prace, Konstytucja 1921 r. Budowa administracji, ustawodawstwo, zespalandzie dzielnic. Stronnictwa polityczne i ich walki, rok 1926, Konstytucja Kwietniowa. Budowa polskiej siły zbrojnej i polityka zagraniczna Polski.)

UWAGI

Materiał nauczania skupiony jest w 40 tematach, połączonych w grupy oznaczone cyframi rzymskimi, przy czym w każdej z klas podane są oddzielnie tematy z historii powszechnej (cykl A) i oddzielnie z historii Polski (cykl B). Z każdej grupy oznaczonej cyfrą rzymską należy wybrać jeden temat. Grupy jednotematowe winny być obowiązkowo przerobione przez

całą klasę. W ten sposób w klasie I będzie opracowanych 7 tematów, a w kl. II — 10.

Tematy z historii powszechnej w klasie I ujęte są w jedną grupę. Nauczyciel ma do wyboru jeden z trzech tematów, którego opracowanie pozwoli uczniowi zorientować się w procesie dziejowym w ramach wybranej kwestii. Nauczyciel winien jasno uświadomić sobie, że rozległe ramy czasowe wybranego tematu zmuszają do bardzo intensywnego wykorzystania wiadomości gimnazjalnych oraz starannego doboru materiału faktycznego. Należy dążyć do ujęć ogólnych, zasadniczych, pozwalających uświadomić uczniom pojęcie ciągłości zjawisk historycznych, przy pomijaniu wszelkich momentów zbędnych.

Podobny, przynajmniej częściowo, charakter nosi temat pierwszy cyklu A klasy II. Ponieważ jednak tematy następne odnoszą się do tego samego mniej więcej okresu, pozwoli to nauczycielowi zwiększać ilość materiału faktycznego w miarę zbliżania się do czasów najnowszych.

Tematy z historii Polski w klasie I oparte są o podstawowe zagadnienia: rozwoju terytorialnego państwa oraz różnicowania się warstw i wytwarzania społeczeństwa stanowego.

W ciągu dwu lat pracy w liceum uczeń winien się zaznajomić z ogólnie ujętym całokształtem dziejów Polski, a z historii powszechnej poznać jedno wybrane zagadnienie w jego rozwoju historycznym oraz zdobyć orientację ogólną w podstawowych problemach wieku XIX i XX. Na tym też materiale winien uczeń uświa-

domić sobie pojęcie współzależności różnych dziedzin życia ludzkiego oraz zorientować się na wybranych przykładach w historycznych podstawach form współczesnego życia ludzkiego.

Tematy stanowią zwarte jednostki, w których materiał faktyczny skupiony jest wokół pewnej ściśle określonej kwestii. Pozwala to na skoncentrowanie myśli i pracy ucznia, nie dopuszczając do zagubienia się w masie szczegółowych wiadomości z najróżnorodniejszych dziedzin życia.

Zastosowanie przekrojów podłużnych wydobędzie z przeszłości momenty dynamiczne, uwydatniając na określonym wycinku dziejów zachodzące zmiany i stopniowe przeobrażenia pod wpływem różnorodnych czynników.

W niektórych przypadkach nauczyciel ma pozostawioną swobodę w doborze tematów. W związku z tym należy zwrócić uwagę, że w jednych grupach umieszczone są tematy różniące się materiałem faktycznym (np. grupa III cyklu B klasy I-ej), w innych zaś tematy pod względem materiałowym są raczej zbliżone, a różnią się innym jego ujęciem, spojrzeniem z innego punktu widzenia (np. gr. II cyklu A klasy II-ej). W pierwszym przypadku nauczyciel rezygnuje z pewnych części materiału faktycznego, w drugim zaś decyduje się na takie lub inne jego ujęcie, na położenie większego nacisku na pewne jego części. Nauczyciel decyduje również na które tematy poświęci więcej czasu, a na które mniej.

Podane przy każdym temacie rozwinięcia są jedynie przykładami wyjaśniającymi i nie noszą charakteru obowiązującego. Nauczyciel może dobrać inny materiał naukowy, pod warunkiem jednak, że zasadnicza myśl danego tematu zostanie odpowiednio jasno i wyraźnie uwidoczniiona.

Wybór winien być przeprowadzony możliwie na początku roku szkolnego, a przy opracowywaniu tematów należy wziąć pod uwagę: a) cele nauczania, b) zainteresowania uczniów, c) przygotowanie naukowe nauczyciela, d) możliwości realizacyjne.

Co do punktu a), należy wyraźnie podkreślić, że doboru i opracowywania materiału rzeczowego nie można traktować w oderwaniu od wytkniętych celów. Do ich osiągnięcia prowadzi wiele dróg i każdy z wymienionych celów może być zrealizowany na odmiennym materiale faktycznym. Przy każdej okazji nauczyciel będzie mógł podkreślić złożoność oraz współzależność wszystkich dziedzin życia ludzkiego, będzie mógł uświadamiać rolę jednostki w procesie dziejowym itp. Pominięcie w przykładzie rozwinięcia pewnych momentów nie zmusza nauczyciela do nieuwzględniania ich o ile układ zagadnień przez niego wybranych będzie wymagał omówienia tego faktu.

Bardzo poważnie winien być brany pod uwagę również punkt c, mówiący o przygotowaniu naukowym nauczyciela. Ujęcie historii w szeregu zagadnień wymaga większego niż jakiegokolwiek inne ujęcie opanowania materiału, orientowania się i umiejętności operowania nim.

Jedną z ważniejszych spraw, którą należy dokładnie przemyśleć po dokonaniu wyboru zagadnień, jest wzajemny ich układ. Wysłunięcie na plan pierwszy historii powszechnej nie przesądza, że najpierw muszą być przerobione zagadnienia z historii powszechnej, a później dopiero z historii Polski. Ogólny układ wybranych przez nauczyciela zagadnień musi się opierać na podstawowej dla historii zasadzie — następstwa chronologicznego. Niektóre zagadnienia mogą, a czasami muszą być przerabiane równocześnie, nie ztracając jednak swej odrębności. Odnosi się to szczególnie do tematów z historii Polski omawianych w związku z historią powszechną.

Wielką uwagę zwrócić należy na odpowiednie wykorzystanie materiału znanego uczniom z gimnazjum, pamiętając jednak, że kurs licealny nie może się stać jedynie tylko powtórzeniem materiału gimnazjalnego, lecz musi, obok pewnych uzupełnień, dać ogólny rzut oka na opracowywane kwestie.

Odpowiedni dobór metod pracy przez nauczyciela decydować będzie o możliwości zrealizowania programu. Przy stosowaniu metod podających unikać trzeba jednak przesady, aby nie doprowadzić do werbalnego traktowania wiedzy historycznej uczniów. Czasami lepiej będzie ograniczyć zakres wiadomości, lecz wymagać porządnego ich zapamiętania i zrozumienia.

Podstawową pomocą nauczyciela winien być podręcznik.

1933

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA

RP 1933